

případě shrnujícího článku J. Linhart a J. Vítečkové<sup>2</sup> žádná syntetičtější práce o teoretických a praktických problémech volného času.

Sborník referátů ze symposia dává za této situace určitou informaci o dosaženém stupni rozvoje této vědní disciplíny u nás, i když problematiku volného času analyzuje poněkud jednostranně, především z hlediska jeho konzumpce. Potvrzuje, že sociologie volného času se v našich podmínkách vyvíjí značně nerovnoměrně. Jestliže teoretické problémy volného času jsou celkem adekvátně řešeny v návaznosti na problematiku způsobu života, pak téměř chybí aplikovaný výzkum, který by přispěl k řešení praktických sociologických problémů při projektování rekreačních zařízení, středisek volného času, jejich vybavení, právě tak jako pedagogických problémů volného času.

Rozvoj takto koncipované sociologie volného času je v současné době jedním ze závažných úkolů naší sociologické fronty. Této problematice by proto měla být věnována větší pozornost i na stránkách odborného tisku.

Jiří Linhart

### Mezinárodní symposium o sociálních ukazatelích

Ve dnech 25.—27. září 1978 uspořádala pracovní skupina pro otázky sociálního plánování a prognózování při *Problémové komisi mnohostranné spolupráce akademiků věd socialistických zemí „Vývoj sociální struktury socialistických zemí, sociální plánování a prognózování“* v Bulharsku symposium na téma „*Soustava sociálních ukazatelů jako základ sociálního plánování a prognózování*“. Bezprostředními organizátory konference, která se sešla nedaleko Varny, byly Sociologický ústav BAV, Institut sociálního řízení při ÚV BKS a Centrální institut odborového hnutí BLR. Symposia se účastnilo přes čtyřicet odborníků z BLR, ČSSR, MLR, NDR, PLR a SSSR; nejpočetnější byly delegace prvních dvou uvedených zemí. Kromě vědeckých a výzkumných pracovišť byly v delegacích některých zemí zastoupeny také stranické, odborové a státní orgány — mezi nimi i orgány státní statistiky.

Volba tématu konference — prvé ze série mezinárodních setkání k aktuálním otázkám sociálního plánování a prognózování, které pracovní skupina hodlá uspořádat — vyjadřuje význam, jenž se v současné době ve všech socialistických zemích rozpracování soustav sociálních ukazatelů přikládá. Pokrok v této oblasti je jedním z klíčových předpokladů zdokonalování soustavy sociálně ekonomických informací i samotného systému sociálně ekonomického řízení. Je to mezi jiným právě nedostatečně rozvinutá metodologie měření, resp. vyjadřování výchozích premis, cílů a efektů sociálního rozvoje, která dosud omezuje možnosti jejich přesnějšího zachycení ve společenských programech a plánech.

Aktuálnost a široké metodologické i aplikační souvislosti tématu se odrazily i v přednesených dvaceti pěti referátech. Ex post (konference sama do sekcí nebo problémových úseků členěna nebyla) je lze rozdělit do pěti skupin, z nichž každá mohla být dobře tématem samostatného setkání. Prvou — a jednu z nejpočetnějších — tvořily příspěvky věnované *obecné teoretické a metodologické problematice sociálních ukazatelů*. Patřil sem především hlavní referát *Teoreticko-metodologické problémy ve výzkumu soustav ukazatelů sociálního plánování a prognózování*, přednesený F. Kuttou (ČSSR). Autor v něm podal stručný historický přehled problému, ukázal význam, který mají pro jeho řešení práce klasiků marxismu-leninismu, zabýval se kritikou buržoazních přístupů a zkušenostmi s užitím sociálních ukazatelů v plánování socialistické společnosti. Podrobněji pak věnoval pozornost nutnosti systematizace a optimalizace ukazatelů, vztahům mezi ukazateli ekonomickými a sociálními, otázkám vyjadřování sociální efektivity a některým aktuálním problémům a požadavkům na konstrukci soustav indikátorů. Obecné metodologie sociálních ukazatelů se týkal i příspěvek I. I. Čangliové (SSSR), podtrhující těsnou spojitost sociálních indikátorů s ukazateli ekonomickými, a vystoupení H. Bergera (NDR), J. Daneckého (PLR), V. Dobrižanova (BLR) a M. Illnera (ČSSR). Zaslouženou pozornost vzbudil brilantní příspěvek akademika E. Matějeva (BLR), zabývající se metodologií sociologické informace z hlediska systémového přístupu a posuzující vzájemné vztahy mezi ekonomickou a sociologickou analýzou.

(2) Rychtařík, K.: *Čas náš vezdejší*. Praha, Naše vojsko 1968. Linhart, J. — Vítečková, J.: *Vývoj pracovní, mimopracovní doby a volného*

*času v socialistickém Československu*. Sociologický časopis 1975, č. 4. Zich, F.: *Co s volným časem?* Praha, Pressfoto 1978.

Druhá, rovněž hojně zastoupená kategorie příspěvků byla věnována různým *speciálním metodologickým a metodickým otázkám* sběru a zpracování sociálních informací, popřípadě přímo sociálních ukazatelů. Ž. Ošavkov (BLR) informoval o prvé variantě „Sociologického tezauru“ – jakéhosi katalogu indikátorů pro sociologické výzkumy vypracovaného kolektivem Sociologického ústavu BAV. A. Atanasov (BLR) hovořil o empirických sociologických výzkumech jako o zdroji informací pro sociální plánování a ke stejnému tématu vystoupil i J. Kolář (ČSSR). W. Adamski (PLR) podal přehled o pracích zabývajících se v Polsku standardizací sociologických proměnných. Z. Stajkov (BLR) uvažoval v podnětném vystoupení o času jako univerzálním kvantifikátoru při měření sociálních jevů, a zejména při vyjadřování efektivnosti fungování sociálních systémů. J. Bliznakov (BLR) popsal metodiku oceňování efektů sociálního plánu z hlediska většího počtu kritérií. M. Foret (ČSSR) hovořil o využití počítačů při zpracování sociálních informací.

Třetí početnou kategorií tvořila vystoupení k metodice a konkrétním zkušenostem s tvorbou a využitím ukazatelů v plánování a analýze *sociálního rozvoje kolektivů organizací*. K teoreticky nejbohatším patřil referát N. Alexejeva (SSSR), který proponoval následující tři kritéria pro souhrnné hodnocení pracovních kolektivů: a) přínos kolektivu k rozvoji podniku, odvětví a národního hospodářství, b) přínos kolektivu k zabezpečení vlastní budoucnosti a c) fond spotřeby pracovního kolektivu. O využití sociálních ukazatelů v podnicích a kombinátech NDR hovořil V. Preller (NDR), o sociologickém přístupu k plánování sociálního rozvoje kolektivů organizací K. Petkov (BLR); postup při modelování pracovních systémů nastínil S. Dončev (BLR). O. Bilina (ČSSR) se zabýval systémem sociálních informací v organizacích ČSSR a upozornil na některé operativní zásady jeho vytváření; H. Šálková (ČSSR) informovala o československých zkušenostech s ukazateli komplexních programů péče o pracovníky a experimentálních plánů sociálního rozvoje kolektivů organizací v současné pětiletce.

K této skupině příspěvků lze přiřadit i referát J. Mihálíka (ČSSR) o problematice ukazatelů plánování sociálního rozvoje územně místních celků ve světle experimentu v okrese Trnava a o vzájemných vztazích ukazatelů plánu sociálního rozvoje a ukazatelů dalších v území zpracovávaných plánovaných dokumentů.

Poslední dvě tematické skupiny byly zastoupeny jen skromným počtem referátů. K ukazatelům *konkrétních obsahových okruhů plánování sociálního rozvoje* hovořil M. Minkov (BLR) a R. Manchín (MLR). Prvý referent se zabýval ekonomicky a demograficky koncipovaným modelováním sociální struktury, druhý problematikou ukazatelů a modelování životního způsobu. Tento zajímavý příspěvek naznačil, jak lze při tvorbě sociálních indikátorů vycházet z dynamického modelu způsobu života chápaného jako proces sociální produkce, rozdělování a reflexe základních společenských hodnot.

*Obecným metodologickým otázkám plánování sociálního rozvoje* – jeho úloze v socialistické společnosti věnoval referát T. Kirov (BLR). Zdůraznil nezbytnost ekonomické funkčnosti sociálního plánování a úzké návaznosti sociálních a ekonomických ukazatelů plánu.

Symposium potvrdilo nesporný význam, který má problematika sociálních ukazatelů pro další rozvoj sociálního plánování v socialistických zemích, a poskytlo přehled o přístupech a problémech, které se v jednotlivých zemích a na zúčastněných pracovištích řeší. Československý přínos spočívá v relativně nejbohatších zkušenostech s *praktickým uplatňováním* sociálních ukazatelů v rámci organizovaného a centrálně hodnoceného programování, resp. plánování sociálního rozvoje, a rovněž v existenci poměrně *uceleného metodologického pojetí* problematiky sociálních indikátorů i v jejich širších souvislostech.

Konference také prokázala velkou *vnitřní členitost* tématu a jeho těsné spojení s takovými otázkami, jako je 1. metodologie sociálního měření, 2. teorie a modelování konkrétních sociálních jevů a procesů, 3. metodologie řízení a plánování jednotlivých subsystémů společnosti, 4. vytváření konkrétních informačních soustav. Bude proto účelné zařazovat další diskuse o sociálních ukazatelích také do těchto *konkrétnějších kontextů* a orientovat je na intenzivní řešení konkrétních problémů. Cestu otevírá doporučení symposia věnovat otázkám ukazatelů pozornost i při dalších plánovaných akcích pracovní komise *Sociální plánování a prognózování* a připravovat postupně podmínky pro vytvoření jednotné koncepce ukazatelů plánování sociálního rozvoje v socialistických zemích.

Bulharští pořadatelé přislíbili vydat z konference sborník referátů v ruském jazyce.

Michal Ilner